

ORAFAM Journal

Sorumlu Çevirmen / Responsible Translator

Dr. Öğr. Üyesi

Esra Çıplak

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4577-3026>

Muş Alparslan Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fak. Tarih Bölümü
e.ciplak@alparslan.edu.tr

Doç. Dr.

Celal Öney

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5034-5056>

Muş Alparslan Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fak. Tarih Bölümü
c.oney@alparslan.edu.tr

Eser Geçmişi / Article Past:

Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted
19/01/2024 30/01/2024

Çeviri Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/>

Translated Paper

Lübnan'daki Amerikan Protestan Misyonlarının Kadın Kimliğinin İnşasına Etkisi, (1860-1950)

The Impact of American Protestant Missions in Lebanon on the Construction of Female Identity, c. 1860–1950

Öz

Amerikan Protestan misyonerliğinin orta sınıf Suriyeli kadınlar üzerinde nasıl bir etki yarattığını cevaplamaya çalışan bu makale, Suriyeli kadınların Lübnan'daki Amerikan Presbiteryen Misyonu deneyimine odaklanıyor. Ortadoğu'da pmisyonerler ve kadınlar arasındaki karşılaşmanın en önemli alanı olarak misyoner eğitim kurumlarını ele almaktadır. Ayrıca, genç Arap kadınlarının kendi kaderlerini şekillendirmek ve kendi kimliklerini yaratmak için misyon eğitimlerinin toplumsal cinsiyet, modernleşme ve kültürsüzleşme fikirlerinden neler aldıkları üzerine spekülasyonlar yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Lübnan, Amerikan misyonerliği, Kadın kimliği, Ortadoğu

* Makalenin orjinal künyesi: Ellen Fleischmann, "The Impact of American Protestant Missions in Lebanon on the Construction of Female Identity, c. 1860-1950", *Islam and Christian-Muslim Relations*, Volume 13, 2002 - Issue 4, (Published online: 14 Jul 2010), pp. 411-426, <https://doi.org/10.1080/0959641022000016393>

** Ellen Fleischmann, Profesör, Ortadoğu Tarihi, Georgetown Üniversitesi, çalışma alanları: Modern Orta Doğu tarihi (Arap ülkelerine odaklanarak), Orta Doğu'da kadın ve toplumsal cinsiyet tarihi, İngiliz Mandası döneminde Filistin'in Sosyal Tarihi

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) Lisans ile lisanslanmıştır.

ORAFAM Journal - Muş Alparslan Üniversitesi Ortadoğu ve Afrika Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi , lisanslama politikası ile telif hakkının ve kullanıcı haklarının açık olmasını sağlar. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. / ORAFAM Journal - Muş Alparslan University Middle East and African Research Center Journal ensures that copyright and user rights are open with its licensing policy.

Giriş

Bu makale, on dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarında günümüz Lübnan ve Suriye’inde misyonerlik projeleri aracılığıyla birbirleriyle yoğun temas halinde olan iki kadın grubunun karşılaşmasının sosyal ve kültürel etkilerini araştırmaktadır: Amerikalı Protestan misyoner kadınlar ile (çoğunlukla orta sınıf) Arap kadınların karşılaşmasını¹. Araştırmamın odak noktası bu karşılaşmanın ‘Suriyeli kadınlar’ üzerindeki etkisidir². Misyoner kadınlar ‘Suriyeli’ kadınlık kavramlarını inşa ederken kendi Amerikan Protestan idealize edilmiş kadınlık kavramlarını kopyalamaya çalıştılar mı?³ Suriyeli kadınlar misyonerlik hizmetlerine nasıl karşılık verdi? Suriyeli kadınların, ‘modern’ orta sınıf kadınlığın yeni yapılarının hem yıkılması hem de içselleştirilmesi yönünden Amerikan misyon projelerindeki (özellikle okullardaki) deneyimleri, kaynaklarda açıkça görülen çelişkili tepkilerle sonuçlandı mı? Suriyeli kadınların Amerikalı Protestan misyonerlerle yaşadıkları deneyimler ve karşılaşmalar onların çoklu, örtüşen ve evrilen sınıfsal, toplumsal cinsiyet, kültürel ve dini kimliklerine dair anlayışlarını nasıl etkiledi? Son soru, misyon karşılaşmasının kadınların yaşamlarındaki sosyal ve kültürel dönüşümlere ne ölçüde katkıda bulunduğudur⁴. Yazılı kaynakların tek taraflı olması nedeniyle bu soruları yanıtlamak ne yazık ki oldukça zor oldu ve daha fazla araştırma yapılınca kadar araştırma gündemimi biraz değiştirmek zorunda kaldım⁵. Bu makalede, öncelikle Lübnan’daki Amerikan Presbiteryen Misyonu’na odaklanarak, Büyük Suriye’deki genç kadınlara

- 1 Suriye’deki bazı on dokuzuncu yüzyıl Arap kadınlarını ‘orta sınıf’ olarak kategorize etmek oldukça risklidir, çünkü bu dönemde böyle bir sınıfın gelişimi henüz emekleme aşamasındaydı. Ancak bu araştırma oldukça geniş bir zaman dilimini kapsadığı için, bu projenin ana odağı olan eğitim kurumlarında misyonerlerle en fazla temas kuran kesim toplumun bu özel tabakası olmuştur. (Aşağıya bakınız.)
- 2 Misyonerlerin kullanımını takip ederek, kaynaklarda daha ince bir ayırım olmadığı için bu terimi ilk olarak Büyük Suriye’deki kadınları kapsayacak şekilde kullanıyorum. Ayrıca, incelenen dönemin ilk kısmında yerel milliyetçi kimlikler henüz oluşum aşamasındaydı. Dolayısıyla, buradaki ‘Suriyeli kadınlar’ günümüz Suriye, Lübnan, Filistin ve Ürdün’ünden Arap Müslümanları ve Hıristiyanları kapsamaktadır.
- 3 Bu benim daha önceki bir çalışmamda vardığım ilk sonuçtu. Bknz: Ellen L. Fleischmann, “‘Our Moslem sisters’: women of Greater Syria in the eyes of American Protestant missionary women”, *Islam and Christian-Muslim Relations* 9:3 (1998), 319
- 4 Orta Doğu’daki misyonerler üzerine yazarlar, misyonerlerin ‘geniş kapsamlı’ kültürel ve entelektüel etkilerini varsayma konusunda neredeyse hemfikir görünüyorlar, ancak bu iddialar, büyük olasılıkla bu tür kaynakları bulma sorunu nedeniyle, karşılaşmanın alıcı tarafındakilerin doğrudan kanıtlarına başvurulmadan ortaya atılıyor. Fatma Hassan al-Sayegh, ‘American women missionaries in the Gulf: agents for cultural change’, *Islam and Christian-Muslim Relations* 9:3 (1998), 341
- 5 Arap kadınlarının bakış açılarını temsil eden ve onların sesiyle konuşan tarihsel kaynaklar bulma sorunu, Arap topraklarında ve genel olarak Orta Doğu’da kadın ve toplumsal cinsiyet araştırmacıları için daimi bir sorundur ve bu makalenin kapsamı dışındadır. Bazı durumlarda kaynaklar mevcut olmayabilir, bu durumda araştırmacı ya konuyu tamamen terk eder ya da kaynak olarak ne bulabilirse yaratıcı bir şekilde okumaya çalışır. Bu araştırma söz konusu olduğunda, kaynak bulmaya çalışmak beni Washington DC, Beyrut ve Philadelphia’ya götürdü bile. Kaynaklar çok dağınık olduğundan, dünyanın diğer bölgelerine seyahat etmek için daha fazla zamana ihtiyaç vardır. Son yıllarda Arap kadınları tarafından kaleme alınan anı kitaplarının yayınlanmasında mütevazı bir artış görülse de bu kitaplar hala az sayıda. Örneğin bakınız: Fay Afaf Kanafani, Nadia: *captive of hope: memoir of an Arab woman* (Armonk NY/London, M. E. Sharpe, 1999).

yönelik Amerikan Protestan misyoner eğitim kurumlarının tarihini inceleyerek bu etkinin bazı kanıtlarını ortaya çıkaracağım. Önce kadınlara yönelik başlıca misyoner okullarının tarihsel bir taslağını sunuyorum, ardından misyon eğitiminin Suriyeli kadınlar üzerindeki etkisinin bir değerlendirmesini yapıyorum⁶.

Toplumsal Cinsiyet ve Misyonlar

Büyüyen bir araştırma alanında, akademisyenler son zamanlarda misyonerlik çalışmalarının cinsiyetlendirilme biçimine dikkat etmeye başladılar. Akademisyenler, on dokuzuncu yüzyıldan itibaren Batı toplumlarında orta sınıf kadınların statüsündeki sosyal değişimlere paralel ve bunları yansıtan misyonerlik çalışmalarının ‘feminizasyonuna’ dikkat çekmişlerdir⁷. Kadınlar giderek misyon personelinin büyük bir kısmını oluşturuyor ya da daha doğru bir ifadeyle misyon çalışmalarının giderek artan bir kısmını gerçekleştiriyordu. Hizmetlerinin odak noktası yerli kadınlar olduğu için, bu feminizasyon hem misyoner kadınları hem de çabanın alıcı tarafındaki kadınları etkileyerek çift düzeyde işledi. Araştırmaların çoğu, misyonerlerin birlikte çalıştığı yerli kadınlarınkinin aksine, “[misyoner] kadınların deneyimlerinin hatlarını yeniden yakalamaya”⁸ odaklanmıştır. Bu çalışmanın diğer vurguları, sömürgecilik ve misyonerlik projeleri arasındaki eklemlenme, misyonerlerin ev yaşamıyla yakın ilişkisi ve kadınların bu süreçlerdeki özel rolüne vurgu yaparak ‘bedenin olduğu kadar kalbin ve zihnin de sömürgeleştirilmesi’ olmuştur⁹. ‘Kadının kadın için çalışmasının (woman’s work for woman)’¹⁰ altında yatan varsayım, anne olarak kadınların çocukların ve ailenin sosyalleşmesinde oynadıkları önemli ve ayırt edici roldü; Hıristiyan evlerinin kurulması ve sürdürülmesindeki ya da din değiştirmenin neredeyse imkânsız olduğu Orta Doğu örneğinde, Hıristiyan değerlerinin daha ince ve dolaylı yollarla eve aşılmasındaki etkilerinin altını çiziyordu. Böylece misyonerler kadınları hedef aldılar ve genellikle geleceğin anneleri olan genç kızlarla çalışarak onlara ulaşmaya çalıştılar.

6 Bu değerlendirme, hem yer sınırlamaları hem de daha fazla araştırma ihtiyacı nedeniyle zorunlu olarak seçicidir. Burada sunulan sonuçlar geçici mahiyettedir.

7 Mary Taylor Huber & Nancy C. Lutkehaus, ‘Introduction: gendered missions at home and abroad,’ in: idem (Eds), *Gender Missions: women and men in missionary discourse and practice* (Ann Arbor, University of Michigan Press, 1999), 8–9. Bknz: Patricia R. Hill, *The World Their Household: the American women’s foreign mission movement and cultural transformation, 1870–1920* (Ann Arbor, University of Michigan Press, 1985); and Fiona Bowie, Deborah Kirkwood & Shirley Ardener (Eds), *Women and Missions, Past and Present: historical and anthropological perspectives* (Oxford, Berg, 1993).

8 Huber & Lutkehaus, ‘Introduction’, 13.

9 A.g.e., 10–12. Yazarlar şu alıntıyı yapmaktadır: T. A. Beidelman, *Colonial Evangelism: socio-cultural study of an East African mission at the grassroots* (Bloomington, Indiana University Press, 1982), 6.

10 Bu, Presbiteriyen Kilisesi’nin Yabancı Kadın Misyonerler Derneği tarafından yayınlanan bir derginin başlığıydı.

‘Kadına Ulaşılacaksa Oraya Misyoner Kadın Gidebilir’¹¹: Amerikalı Protestan misyoner Suriyeli kadınlarla çalışıyor

1872 yılında Beyrut’ta görev yapan kıdemli bir misyoner olan Rahip Henry Jessup, “Hıristiyan topraklarındaki Hıristiyan kadınların, putperest ve Müslüman ülkelerdeki kadınların refahına yönelik yeni bir ilgiyle dikkat çekici bir şekilde ayaklanması, içinde bulunduğumuz yüzyılın en büyük olaylarından biridir” diye övgüyle bahsetmiştir¹². Bu sözler, abartılı olmalarına rağmen, Suriye’deki ilk Amerikalı Protestan misyonerlerin kadınlarla çalışmaya verdikleri önemi göstermektedir. Amerikan Protestan misyonerleri, Amerikan Yabancı Misyona Komiserleri Kurulu (American Board of Commissioners for Foreign Missions)’nun ilk misyoner ekibi olan Rahip Bird ve Goodell’i eşleriyle birlikte 1823’te Suriye’ye göndermesinin hemen ardından bölgedeki kadın ve kız çocuklarıyla çalışmaya başladı. Evanjelizasyon ve dinsizleri dönüştürme girişimleri açısından oldukça kabataslak bir başlangıçtan sonra, misyonerler kısa süre içinde, özellikle nüfusun en erişilebilir ve savunmasız üyeleri olan kadınları ve çocukları hedef alarak, eğitim yoluyla onlara ulaşmaya odaklandılar¹³.

On dokuzuncu yüzyıl boyunca ve yirminci yüzyılın başlarında misyonerlerin kız çocuklarını ve genç kadınları eğitmeye odaklanmaları Evanjelik hedeflerle ilişkiliydi. Yine de bu hedefler tamamen açık değildi. Büyük Suriye’deki misyonerler hakkında yazan hemen herkes, Amerikalı Protestan misyonerlerin Müslümanları dönüştürme konusunda esasen tamamen başarısız olduklarını ve bunun yerine ‘nominal Hıristiyan mezheplerini arındırmayı’ hedeflediklerini belirtmiştir¹⁴. Böylece, misyonerler çabalarının oldukça erken bir döneminde, nüfusun çoğunun din değiştirmesine yönelik doğrudan girişimlerden vazgeçtiler. Kız çocukları için okullar kurarak, tabiri caizse arka kapıdan müjdelemeye çalıştılar; bunun yerine, din değiştirme yoluyla olmasa da, ‘ülkedeki kadınlar arasında geniş bir etki yaratmak’ için çalıştılar¹⁵. Jessup, misyonerlerin çalışmalarını nasıl ‘toplumun yeniden inşası için yapılan çalışmalar’ olarak algıladıklarını yazarak bunu oldukça açık bir şekilde ifade ediyor. Dinsizleri gerçek Hıristiyanlar haline getiremeseler bile, en azından topluma Hıristiyan değerlerini aşılıyarak, sonunda daha doğrudan bir müjdelemeye yol açabilecek bir ilk adım atabilirlerdi. Misyonerler (misyonerlerin öncelikle dini olarak algıladıkları) bu sosyal ve kültürel yeniden yapılanma girişiminde bulunurken, Amerika’da var olan ve ‘çocukların doğru eğitiminde yararlı eylemlerinin görüldüğü’ gibi ‘kutsanmış

11 Rev. Henry Harris Jessup, *The Women of the Arabs* (New York, Dodd & Mead, 1873), 209.

12 A.g.e., vi.

13 Arthur Judson Brown, *One Hundred Years: ‘History of the Foreign Missionary work of the Presbyterian Church in the US’, with some account of countries, peoples and problems of modern missions* (New York, Revell, 1936), 982; Ayrıca Bknz: A. L. Tibawi, *American Interests in Syria: 1800–1901: a study of educational, literary and religious work* (London, Oxford University Press, 1966); and Fleischmann, “Our Moslem sisters”, 309–10.

14 Brown, *One Hundred Years*, 979.

15 Minutes of a meeting of the Syria Mission, Syria Mission Records 498/1(hereafter SMR), January 24, 1889.

ve aydınlanmış bir kadın etkisinin’ eksikliğinden yakınıyorlardı¹⁶. Uygun kadın etkisini beslemeye ve geliştirmeye yönelik girişimleri açıkça ‘aydınlanmış kadınlığı’ oluşturan kültürel kavramlarla renklendirilmişti ve okullardaki ilk çalışmaları özellikle bu idealin yaratılmasına yönelikti. Ancak, aşağıda tartışacağım gibi, misyonerlerin Suriye’deki sosyal ve ekonomik değişimleri fark etmelerinin yanı sıra (bazıları arasında) Suriye’deki ‘yeniden inşa’ sürecine eşlik eden kültürsüzleşme (deculturization) sorunlarının yeni yeni farkına varılması sonucunda bu toplumsal yeniden inşanın yönü, zamanla değişti. Dini hedefler sulandırıldı ve misyonerlerin toplumsal değişimi teşvik etme ve yönlendirmede oynaması gereken rol konusunda hem kafa karışıklığı hem de çelişkiler ortaya çıktı. Dahası, misyonerler yekpare bir grup değildi; misyon eğitimi yoluyla öğrencilerine aktarmaları gereken en önemli şeyin ne olduğu konusundaki fikirleri genellikle farklılık gösteriyordu ve bu da bireyden bireye ve kurumdan kuruma değişen farklı tutum ve yaklaşımlara yol açıyordu.

Kız Misyon Okullarının Kısa Tarihçesi

Suriye’deki Presbiteryen kız misyon okullarının tarihi, gelişlerinden kısa bir süre sonra küçük bir okul kuran Bayan Bird ve Bayan Goodell’in çabalarıyla başlar ve saygı duyulan misyoner olan Jessup’a göre, ‘cahil Suriyeli kız kardeşlerini kızlarını okula göndermeye ikna etmek’ için çok çalışmışlardır. Jessup, ‘modern zamanlarda Suriye’de *Kadınlar için Kadın Çalışmaları*’nı başlattıkları’ için onlara büyük bir övgüde bulunuyor¹⁷. Aslında ilk kız okulları başlangıçta misyoner eşlerinin kızlarla evlerinde günde birkaç saat buluşup onlara İncil okumayı öğretmesinden ibaretti. 1827’ye gelindiğinde Suriye’deki on üç misyon okulunda toplam 600 çocuktan 120’si kızdı¹⁸. 1835’te misyonerler tarafından ‘Türk İmparatorluğu’nda Kız Okulu olarak inşa edilen ilk yapı’ inşa edildi ve Bayan Sarah Lanman Smith tarafından yönetildi. Smith, eve yazdığı mektuplarda öğrencileriyle dikkate değer bir empati eksikliği sergilemesine rağmen, “Bazen Tanrı’nın beni buraya Suriye’nin kadın karakteri üzerinde bir etki yaratmak için gönderdiğini hissediyorum” diye yazıyordu¹⁹. Bu okulun ilk okul olduğu iddiasının tamamen doğru olup olmadığına bakılmaksızın, bu okulun kuruluşunun Büyük Suriye’deki kadınlar için birden fazla anlamı olan önemli bir gelişmeyi başlattığı doğrudur: Birincisi, genel misyonerlik çabası -ve kız çocukları için

16 Jessup, *Women of the Arabs*, 76–7.

17 *A.g.e.*, 49.

18 *A.g.e.*, 49.

19 James Nicol, *An Outline History of the American Junior College for Women and the Beirut College for Women* (unpublished manuscript, 1956), 1. (Nicol was president of the Beirut College for Women beginning in World War II.) Edward Hooker, *Memoir of Mrs Sarah Lanman Smith, late of the Mission in Syria, under the Direction of the American Board of Commissioners for Foreign Missions* (Boston, Perkins & Marvin, 1939), 231–2. Bayan Smith ailesine yazdığı bir mektupta, ‘Her şeyden önce dua edin ki çevremizdekilere karşı sevgimiz bol olsun. Onlar cahil, hilekâr, nankör ve kötüdürler... Onları hor görme ve kendi üstünlüğümüzle övünme tehlikesiyle karşı karşıyayız. Onların zavallılıklarına aşına olmak, Müjde (Gospel)’den yoksun olanlara duymaya alıştığımız sempati sıcaklığını da azaltma eğilimindedir. *a.g.e.*, 183 (vurgular orijinalindedir).

misyoner eğitim kurumlarının kurulması- Büyük Suriye’de (ve genel olarak Ortadoğu’da) kadınların eğitimiyle ilgili kademeli bir kavramsal değişimin başlamasıyla eşzamanlıdır. Hem bireyler hem de kolektivitinin üyeleri olarak kadınların statüsünde ilerleme, ‘reform’ ve gelişme fikri giderek ayrılmaz bir şekilde eğitimle bağlantılı hale geldi. İkinci olarak, Ortadoğu’da misyonerler ve kadınlar arasındaki karşılaşmanın en önemli alanı haline gelen misyoner eğitim kurumlarında Amerikalı Protestan misyonerler ve Suriyeli kadınlar arasında uzun, karmaşık ve özel bir ilişkinin başlangıcına işaret ediyordu.

Misyonerler oldukça mütevazı okullarını ilk kurduklarında kadınların²⁰ eğitimine -özellikle de Müslümanlar arasında- çok az ilgi olduğunu iddia etseler de aslında ilginin var olduğuna dair kanıtlar sunarak kendileriyle çelişmektedirler; Suriye toplumundaki muhalefet hiçbir şekilde evrensel değildi ve tüm Müslüman ebeveynler kızlarını misyon okullarına göndermeye kararlılıkla karşı çıkmıyordu. Gerçekten de, başlangıçta öğrencilerin çoğunluğu Hıristiyan olmasına rağmen, hem Hıristiyan hem de Müslüman nüfus arasında destek ve ilgi olduğuna dair kanıtlar mevcuttur. Jessup, 1840’tan itibaren Bayan Smith’in okuluna karşı ‘tek kelime muhalefet’ yapılmadığını ve toplam 40 öğrenciden ‘zaman zaman’ sekiz ila onunun Müslüman olduğunu belirtmektedir. 1851’de Beyrut Kadın Ruhban Okulu Misyoner Dikiş Cemiyeti (Missionary Sewing Society of the Beirut Female Seminary), Antep’in bir köyündeki kadınların “okumayı öğrenmeye hevesli olduklarını” duyunca, onlara öğretmesi için yaşlı bir adam tuttu, ancak “kadınlar öğrenmeye o kadar hevesliydi ki yaşlı adam talebi karşılayamadı”²¹. Bir misyonerin eşi olan Bayan Whiting tarafından 1850’lerde Kudüs’te kızlar için kurulan misyon okuluna öncelikle Müslüman kızlar devam ediyordu. Bazı ebeveynler onun kocasına, ‘Saygıdeğer Müslümanlar, öğrenme ihtimalinden büyük memnuniyet duyduklarını’ yazdılar²².

Misyonerler tarafından kurulan önde gelen kız okulları Lübnan ve Büyük Suriye’deki şehir ve kasabalarda bulunan yatılı okullardı, ancak yatılı okullara öğrenci ‘besleyen’ gayri resmi olarak organize edilmiş çok sayıda küçük köy okulu da vardı²³. Bayan Smith tarafından kurulan bu küçük okul, 1860 yılındaki mezhep çatışmalarından kısa bir süre sonra, 1862 yılında kurulan Beyrut Kız Ruhban Okulu (Beirut Female Seminary)’na dönüşmüştür. Bir tarihçiye göre, iç savaş paradoksal bir şekilde kadın eğitimindeki ilerlemelere katkıda bulunmuştur. Beyrut’taki olayların ardından sempati duyulan Amerikalılardan okula gelen yardımlara atıfta bulunarak, “Yakın Doğu’nun kızlarının, ülkenin barış ve güvenliğine

20 Bu temayı çevreleyen belirli bir abartı, aşağıdaki alıntı ile örneklendirilmiştir: Kadınlar ve Misyonlar: "Düşünsenize, neredeyse 100 yıl önce Suriye’ye gelen ilk Presbiteriyen misyoner eşlerimiz kız çocukları için bir şeyler yapmaya çalıştıklarında şaşkın bakışlarla ve "Neden kız çocuklarına bir şeyler öğretilsin ki? İneklere mi öğreteceksiniz?" (Women and Missions: ‘Just to think that when our first Presbyterian missionary wives, who came to Syria almost 100 years ago, tried to do something for girls they were met with blank looks of astonishment and the remark, “Why should you teach girls? Would you teach cows?”) (Margaret M. Scherer, ‘Standing on their own feet’, *Women and Missions* 7:9 (December 1930), 329).

21 Jessup, *Women of the Arabs*, 51, 52, 88.

22 A.g.e., 54, 59.; Jessup quotes from Mr Whiting’s journal.

23 Brown, *One Hundred Years*, 985; Mr H. H. Jessup, ‘Education of girls in Syria’, *Woman’s Work for Woman* 4:12 (1889), 321.

yönelik ciddi rahatsızlıklardan kazançlı çıktıklarına şüphe yok” diye yazdı. Böylelikle Ruhban Okulu bu dönemde ‘kalıcı bir şekil aldı’ diye belirtti²⁴. İngiliz Protestanlar da bu kritik dönemde kızlar için okullar kurdu. Her ne kadar misyonerler kendilerini öne çıkarıp 1860 çatışması gibi dışsal ya da dramatik unsurları kadın eğitiminin ilerlemesindeki başlıca nedensel faktörler olarak gösterebilirler de, Suriye nüfusu arasında hem kadın hem de erkek eğitime yönelik gelişen ilgi, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Orta Doğu’da gelişmeye başlayan genel bir eğilimin parçasıydı. “Eğitim ve ekonomik çıkarları nedeniyle Avrupa’ya bağlı olan bölgede yükselen orta sınıfın üyeleri, kadınların eğitimi lehine seslerini yükseltmeye başladılar.”²⁵. Her ne kadar misyonerlerin hakkını teslim etmek gerekse de, artan kayıt sayılarını da bu eğilimin bir parçası olarak okumak mümkündür.

Zaman içinde, “uzun ve tam olarak kesintisiz olmayan bir hikâye” boyunca, Beyrut Kız Ruhban Okulu bir dizi dönüşüm geçirdi (kapalı olduğu bazı dönemler de dahil olmak üzere) ve sonuçta yaklaşık 65 yıl sonra Suriye’de kadınlar için ilk kolejin kurulmasıyla sonuçlandı²⁶. 1868 yılına gelindiğinde burası, ortaöğretimi de kapsayan ve oldukça saygın bir yatılı okul olan Amerikan Kız Okulu (American School for Girls-ASG) haline gelmiştir. 1914 yılında Suriye Misyonu, ASG’deki eğitim standardını mümkün olan en kısa sürede yükseltmek ve okulu bir kadın koleji haline getirmek için oylama yaptı²⁷. Bu noktada, Trablus ve Sayda’da kızlar için iki Amerikan Misyonu yatılı okulu (American Mission boarding schools for girls) daha kurulmuştu²⁸. 1920 yılına gelindiğinde, her üç okulda da toplam 1000 yatılı ve gündüzlü öğrenci vardı. Çok sayıda gündüz okulu da ülkenin dört bir yanına dağılmıştı²⁹.

Birinci Dünya Savaşı Büyük Suriye’de ve genel olarak Orta Doğu’da bir dönüm noktası olmuştur. Albert Hourani’nin yazdığı gibi, “Savaşlar katalizördür, şimdiye kadar dile getirilemeyen duyguları bilince çıkarır ve değişim beklentileri yaratır”³⁰. Bu tür gelişmeler “ulaşım ve iletişim devriminin uzantısı” ve “bunun sonucunda ortaya çıkan insan, ürün ve fikir hareketliliği değişim için güçlü bir katalizör görevi gördü”³¹. Orta Doğu’da ‘kadınların eğitiminde daha fazla ilerleme’ bu dönüşümlerin bir parçasıydı. Bir diğer

24 Nicol, *Outline History*, 2–3.

25 Judith E. Tucker, ‘Women in the Middle East and North Africa: the nineteenth and twentieth centuries,’ in: Guity Nashat & Judith E. Tucker (Eds), *Women in the Middle East and North Africa: restoring women to history* (Bloomington, Indiana University Press, 1999), 82

26 Tibawi, *American Interests in Syria*, 133, 142, 162; Nicol, *Outline History*, 1–3; Brown, *One Hundred Years*, 1005.

27 Nicol, *Outline History*, 5.

28 Sidon ve Trablus okullarının erken dönem tarihi oldukça kabataslak bir şekilde şu eserde yer almıştır, bkznz: Tibawi, *American Interests in Syria*. Anlattıklarından gerçek kuruluş tarihlerini belirlemek zordur, ancak sırasıyla 1862 ve 1873 yıllarında bir şekilde (başlangıçta ‘yerel seminerler’ olarak) kuruldukları anlaşılmaktadır.

29 Margaret McGilvary, *Story of Our Syria Mission* (New York, Board of Foreign Missions Presbyterian Church of the US, 1920), 12.

30 Albert Hourani, *History of the Arab Peoples* (Cambridge, Harvard University Press, 1991), 316.

31 John A. DeNovo, *American Interests and Policies in the Middle East, 1900–1939* (Minneapolis, University of Minnesota Press, 1963), 319.

faktör de kadınlara duyulan ihtiyacın artması ve kadınların iş gücüne katılmasıydı. Savaş sırasında ve sonrasında eğitilmiş profesyonel hemşirelere, öğretmenlere, büro çalışanlarına ve hatta fabrika işçilerine talep vardı. “Daha önce kızlarının işe girmesini hem sosyal prestij açısından hem de iş yerlerinde refakatsiz ilişkilere uzun süredir karşı çıkılması nedeniyle kabul edilemez bulan aileler itirazlarını geri çekti”³².

Bu değişimler ve bu değişimlerin yaşanma hızı hem Misyon kurumunun hem de Suriyelilerin tutumlarını etkilemiştir. Misyon personeli, Suriye toplumunda gördükleri devrim niteliğindeki değişimler hakkında kapsamlı yazılar kaleme aldı ve kadın eğitiminin yaygınlaştırılması çağrısında bulundu. Amerikan Genç Koleji (American Junior College)’nin ilk müdürü Frances Irwin, merkez yönetim kuruluna acilen bir mektup yazdı:

... eğer Yakın Doğu kadınları kendi okullarını başarılı bir şekilde yönetebilecek, evlerini en yüksek planda idare edebilecek ve Hıristiyan liderler olarak etkilerini gösterebileceklerse, kadınlar için şu anda var olandan daha yüksek bir okul türü olmalıdır... her ne kadar kutsanmış bir yaşam ilk şart olsa da zihnin sosyal geleneklerden ve önyargılardan özgür olması, ki bu en iyi yüksek öğrenim kurumunda kazanılabilir, bu görev için de gereklidir³³.

Ancak kadınlar için yüksek eğitimi savunanlar sadece misyonerler değildi. Üniversite eğitimi almak için çırpınan genç kadınlarla ilgili çok sayıda haber var. “Suriye ve Filistin’den gelen kızlar üniversite eğitimi almalarına izin verilmesi için aktif bir şekilde ısrar ediyor ve [Beyrut’taki] [Amerikan] Üniversitesi’ne kabul edilmek istiyorlardı”³⁴. “Ortaokullardan mezun olan kız öğrenciler, erkek kardeşlerine elli yıldan uzun bir süredir erkeklere açık olan ayrıcalıklar tanınırken, yükseköğrenim ayrıcalığının neden kendilerinden esirgendiğini sormaya başladılar”³⁵. 1920’de Beyrut Amerikan Üniversitesi (AUB) fakültesi, kadınların tıp, diş hekimliği ve eczacılık fakültelerine girmesine izin vermek için ‘isteksizce’ oy kullandı³⁶. Bu durum üniversitenin karma eğitim vermesi talebine yol açtı, ancak fakülte buna direndi ve Presbiteryen misyonu ile diğer kuruluşları kızlar için ayrı bir üniversite geliştirmeye ikna etmeye çalıştı. 1922 yılında, kadınlar için yükseköğrenim konusunda İngiliz Suriye Okulu (British Syrian School) ve Beyrut Amerikan Üniversitesi (American University of Beirut - AUB) ile görüşmek üzere bir komite görevlendirilmiştir³⁷. 1924

32 Nicol, *Outline History*, 3.

33 Board of Foreign Missions, Syria Mission, Secretaries’ Files, RG 90–14–7 (hereafter BFM-SM), letter to Robert E. Speer from Frances Irwin (first principal of the American Junior College for Women), December 24, 1924.

34 A.g.e.

35 Nicol, *Outline History*, 3–4.

36 Irwin to Speer, BFM-SM. Except where noted, the historical narrative of the college is from Nicol, *Outline History*, 5–52.

37 Amerikan Kız Okulu (American School for Girls-ASG)’nda eğitim alan kadınlar, lise sonrası düzeyde eğitmeye yöneldiğinde, Amerikalı misyonerler bir öğretmen yetiştirme kurumu olan British Syrian Training College’ı (BSTC) yöneten İngilizlerle görüştüler. BSTC’ye devam eden öğrencilerin daha sonra üniversiteye hazırlanmak için (American junior college) Amerikan genç kolejine gitmeleri halinde, BSTC standardının daha düşük olduğu izlenimi yaratacağı endişesi dile getirilmiştir. Amerikalıların yatılı kız okullarında öğretmen eğitimi vermeyeceği, BSTC’nin öğretmen yetiştireceği ve Amerikan

yılında AUB, kadınları ikinci sınıf (sophomore level) düzeyinde kabul etmeye karar verdi. 1924-5 akademik yılından itibaren ASG, genç kadınları AUB'ye girmeye hazırlamak amacıyla lise sonrası, üniversite düzeyinde bir birinci sınıf ekledi. Komite daha sonra kadınların AUB'deki ilk yıllarına veya meslek okullarına girişlerine hazırlanmaları için bir ortaokul (junior college) kurulmasına karar verdi. Komite, "Suriye'de kadınların, hatta Müslümanların bile özgürleşmesinin hızla ilerlediği ve bu fırsat değerlendirilmezse kaybedileceği konusunda genel bir mutabakat var" diye yazdı. "Konu oldukça acildir". Sonuç olarak Amerikan Genç Kadınlar Koleji (The American Junior College for Women-AJC) ortaya çıktı. 1927 yılında AJC ve ASG (American School for Girls) ayrı birer kurum haline geldi³⁸.

Kolej kuruluşunda üç alanda eğitim veriyordu: "kolej standardında ev bilimleri, öğretmen eğitimi ve düzenli akademik kurslar": İlk mezunlarından biri olan Najla Ezzedeen [okunduğu gibi] eğitimine Vassar College'da devam etti ve Chicago Üniversitesi'nden doktora derecesi aldı³⁹. İlk sınıflardan mezun olan öğrenci sayısı az olmasına rağmen, 1939 yılına gelindiğinde mezun olan sınıf sayısı 270'e ulaşmıştır.

Kolejin başkanı, Rahip William A. Stolzfus⁴⁰, 1939 yılında şöyle yazmıştır:

Beyrut Amerikan Üniversitesi'nden diploma almak yüzlerce erkek ve genç erkeğin tutkusu olduğu gibi, Yüksekokul diplomasına sahip olmak da Suriyeli genç kadın ve kızların hayali haline geliyor. Yakın Doğu'nun kadınları birdenbire kendilerini gerçekleştirme (self-realization) vizyonunu yakaladılar. Peçeler ortadan kalkıyor ve kadınsı aşağılık duygusuna meydan okunuyor ... Junior College'ın Yakın Doğu'da sahip olduğu eşsiz yer, büyük ölçüde kadınlar için eğitim fırsatlarından daha fazlasını temsil etmesinden kaynaklanmaktadır. Başka hiçbir kurumda olmadığı kadar kadınların özgürleşmesini temsil etmektedir. Bu, bir kariyer seçmek isteyen az sayıda kişi için açık bir kapıdır. Bu okul bu kişiler için profesyonel hazırlık konusunda rehberlik sunar. Ayrıca, meslekler dışında daha zengin bir yaşam arayanlar, özellikle de Yakın Doğu'nun ev kadınları olmayı bekleyenler için kültürel değerler sağlar⁴¹.

İkinci Dünya Savaşı sırasında, yüksekokulun lisans derecesi veren dört yıllık tam teşekküllü bir kuruma dönüştürülmesi konusunda tartışmalar yaşandı. Sunulan başlıca gerekçe, 'özellikle kadın eğitimi alanındaki ana ilgi alanlarında, örneğin bir Ötenik

Kız Koleji'nin kızları üniversiteye hazırlayacağı konusunda resmi bir 'iş bölümü' yaptılar. (a.g.e., 7-8). (Ancak bu durum, kadınları üniversite ya da kolej öğretmeni olarak kimin eğiteceği sorusunu açıkta bırakmıştır).

38 Görünüşe göre bu kurumlar, belli bir süreye kadar aynı binayı (ya da binaları) paylaşıyorlardı.

39 Kaynaklarda antropoloji ya da doğu tarihi diplomasını hangi disiplinden aldığı konusunda bazı karışıklıklar vardır. Marie Aziz Sabri, *Pioneering Profiles: Beirut College for Women* (Beirut, Khayat, 1967), 40; papers of Winnifred Shannon (acting principal, AJC), 1934-1935 Tenth Annual Report of the American Junior College for Women, Presbyterian Archives (hereafter PA), RG 165-2-3.

40 İlginçtir ki kolejin ilk iki müdürü kadındı, ancak bir erkek başa geçtiğinde unvan başkan oldu. Nicol, *Outline History*, 31.

41 A.g.e., 33.

(Euthenics, insanın çalışma ve refahının iyileştirilmesi için yaşam koşullarının iyileştirilme çalışmasıdır.) ana bilim dalı, bir Çocuk Gelişimi ana bilim dalı ve bir Eğitim-Psikoloji ana bilim dalı gibi daha fazla ders verilmesi gerekliliğiydi'. Bunlar edebiyat, tarih, sosyal bilimler ve sanat dersleriyle desteklenecekti. 1948 akademik yılı için deneysel bir üçüncü sınıf onaylandı ve 1949'da kolej, New York Eyaleti Vekiller Kurulu (New York State Board of Regents) aracılığıyla geçici bir tüzükle akreditasyonunu alarak yukarıda belirtilen ana dallarda lisans derecesi verme yetkisine sahip oldu. Başlangıçta kolejin adının Amerikan Kadın Koleji olması önerilmiş, ancak mütevelli heyetinin bazı üyelerinin "Amerikan" kelimesini kaldırarak bu tür kurumların yerli karakterini vurgulamanın bilgeliğine işaret etmelerinin ardından bunun yerine adı Beyrut Kadın Koleji (Beirut College for Women-BCW) olarak değiştirilmiştir⁴². Önceki adı Amerikan Kadın Koleji olan (The American Junior College for Women-AJC) ve daha sonra Beyrut Kadın Koleji (Beirut College for Women-BCW) adını alan kolej⁴³ Maşrik'ta kadınlar için önde gelen yükseköğretim kurumu haline geldi, 'misyonun özel gururu' ve 'misyonun eğitim çalışmalarının gelişmesindeki en önemli faktörlerden biri' oldu⁴⁴. 'Yenilikçi, programlarını toplumun hızla değişen ihtiyaçlarına göre değiştiren ve uyarlayan' bir kurum olarak sağlam bir üne kavuşan kuruma İran da dahil olmak üzere Orta Doğu'nun dört bir yanından kadınlar katıldı⁴⁵. Uzun yıllar boyunca Maşrik'ta kadınlar için tek lise sonrası eğitim kurumu olan bu kurumun mezunları, ortak deneyim bağları hala devam eden bir tür dağınık sürgün topluluğu oluşturuyor⁴⁶. Mezunlarının birçoğu, çeşitli profesyonel alanların kadınlara açılmasında yüksek eğitilmiş, motive olmuş 'öncülerden' oluşan bir elit oluşturmuştur.

Misyoner Eğitim Deneyiminin Değerlendirilmesi

Aşağıda, bu makalenin başında sorulan bazı sorulara geri dönmeye çalışacağım: Hıristiyan ve Müslüman genç Arap kadınları, kendi kaderlerini şekillendirmek ve kendi

42 A.g.e., 40-1.

43 Gerçekten de pek çok kişinin, hem mezunların hem de yöneticilerin zihninde olduğu gibi bu iki kolej arasındaki ayrım, onlar hakkında tek bir kurummuş gibi yazan pek çok kaynakta bulanıklaştırılmıştır. AJC'nin BCW'ye dönüşmesi, aynı yerde kalması ve aynı personelin çoğunu muhafaza etmesi belki de bu tutumu kısmen açıklamaktadır. Örneğin bakınız, Sabri, *Pioneering Profiles*.

44 DeNovo, *American Interests*, 333; Brown, *Hundred Years*, 1005.

45 Edith Hanania, 'Access of Arab women to higher education', in *Arab Women and Education, Institute for Women's Studies in the Arab World* (Beirut, Beirut University College, 1980), 49. BCW sonunda üniversite statüsüne kavuşmuş ve 1970'lerde adını Beyrut Üniversitesi Koleji (Beirut University College) olarak değiştirmiştir. 1975 yılında karma eğitime geçmiştir. (a.g.e., 50). Şu anda Lübnan Amerikan Üniversitesi olarak bilinmektedir.

46 Beni Amman, Kudüs, İsrail, çok sayıda Batı Şeria topluluğu ve Beyrut'a götüren İngiliz Mandası dönemindeki Filistinli kadınlar üzerine yaptığım araştırmada, sürekli olarak bu farklı yerlerde yaşayan ve birbirini tanıyan mezunlarla karşılaştım. (Araştırmamda çok sayıda sözlü mülakat kullandım). Kendimi, bu kadınların eski üniversite arkadaşlarına selamlarını iletme gibi anormal bir konumda buldum. Mezunlardan Hala Sakakini, yazmış olduğu kitabında kendisinin ve kız kardeşi Dumia'nın 1943 yılında AJC'de yaşadıklarını anlatıyor, *Twosome* (Jerusalem, Habesch Press, 1993).

kimlik anlayışlarını yaratmak için misyon eğitimlerinden özünde ne aldılar? ‘Almak’ (take) sözcüğünü bilinçli olarak kullanıyorum çünkü eylem ve eylemlilik çağrıştırıyor. Kuşkusuz bu kurumların etkilerinin bir kısmı pasif olarak sindirilmiş ve etkileri dolaylı olarak genç kadınların hayatlarına yansımıştır, ancak pek çok genç kadının eğitim deneyimlerinin niteliği ve bunlardan ne istedikleri konusunda son derece bilinçli oldukları da açıktır. Aşağıda birkaç kilit alana odaklanıyorum:

Din Faktörü

Müslüman kızların Hıristiyan okullarına gitmesi gibi görünen anormallik, dini ve kültürel kimlik konusunda açık sorular ortaya çıkarmaktadır. Müslüman kızlar misyonerlerin bilinçli ‘etkisi’ altında sözde Hıristiyan değerlerini içselleştirip benimsediler mi? Bu temas sayesinde daha seküler hale geldiler mi? Misyonerler bu değerleri öğretilerinde nasıl tercüme ettiler ve aktardılar? Hıristiyan öğretilerine ve değerlerine yapılan sürekli vurgu öğrenciler arasında mezhepsel gerilimi güçlendirdi mi? Dini konular öğrenciler için ne kadar önemliydi ve dini öğretiler (hem Müslümanlar hem de Hıristiyanlar arasında) kendilerini algılayışlarını nasıl etkiledi?

Misyonerler, doğrudan din değiştirme çabalarından kaçınmanın etkinliğini biraz da üzümlerle erken öğrenmiş olsalar da, eğitim çabalarında Protestanlığın mesajını iletme çabalarını terk etmediler. Dolayısıyla kız okullarının ilk yıllarında misyonerlerin pedagojik üslup ve içeriklerinde belirgin bir dindarlık vurgusu vardır. Rahip Isaac Riley, 1874’te ilk okullar hakkında yazarken, “Amerikalı misyonerlerin çalışmaları, ilk ve en önemli görevin İncil’i vaaz etmek olduğu ve insanları ve ulusları kurtaracak olanın laik eğitim ya da herhangi bir uygarlaştırıcı kurum değil, Hıristiyan hakikati olduğu teorisi üzerine yürütülmüştür”. Rahip bir sonraki nefeste şöyle devam eder: ‘Etkilemeye çalıştıkları zihinlere hakikati ulaştırmak, onları, seküler eğitimin unsurlarıyla birlikte dini bilginin de verilebileceği okullar kurmak için çok özenli düşünmeye ve emek harcamaya yöneltti.’ demektedir. Yine de misyonerlerin eğitim çabalarındaki içsel çelişkiler erken dönemde su yüzüne çıktı, ancak bu çelişkilerin o dönemde misyonerler için açık olup olmadığı belli değil⁴⁷. Seküler eğitimi dini mesajlarını iletme için bir araç olarak kullanan bu yaklaşım, öğrencilerinde düzensiz, öngörülemeyen sonuçlara yol açacak ve tahmin etmedikleri şekillerde yorumlanan çelişkili sinyaller gönderecekti. Misyon eğitiminde seküler ve dini olan arasındaki gerilimin etkileri özellikle I. Dünya Savaşı’ndan sonra, yukarıda da belirtildiği gibi hem misyonerlerin hem de Suriyelilerin kadın eğitimini giderek ekonomik kalkınma ve profesyonelleşmeyle ilişkilendirmesiyle daha belirgin hale geldi. Kadın eğitiminin dini ve seküler içeriği arasında zaman içinde yaşanan karmaşa, okulların ‘ev hayatı’, ‘karakter’ ve ‘hizmet’ konularını dinle ilişkilendirme biçimiyle ilgilidir. Misyonerler bu özellikleri Hıristiyanlıkla ilişkilendirerek ve yükümlülükleri üzerinde ‘etki’ kurarak, ‘Müslüman kızları... cehaletlerinden ve batıl inançların karanlığından... Hıristiyan gerçeğinin ışığına yönlendirmek’ için Hıristiyan

47 Isaac Riley, *Syrian Home-life, from Materials Furnished by Rev. Henry Harris Jessup* (New York, Dodd & Mead, 1874), 49.

inancıyla bu çağrışımsal bağlantıları yaratmayı umuyorlardı⁴⁸. Doğrudan din değiştirme girişimleriyle ilgili sorunlar göz önünde bulundurulduğunda, belirsiz bırakılan şey, bu Müslüman kadınların bu ‘gerçekle’ ne yapacaklarıydı. Eğer gerçek Hıristiyan olmasalardı, bu ‘gerçeği’ nasıl kullanacaklardı? Cevap, belli bir ideal kadın karakteri geliştirmekten geçiyor gibi görünüyordu. Genç kadınların çoğu ‘ev kadını’ olacağından, misyonerler bilinçli olarak bu ideali şekillendirmeye ve bunu dinle, özellikle de Hıristiyanlıkla ilişkilendirmeye yönelik bir müfredat geliştirdiler. Onların ifadesiyle, “Bu genç annelerin ailenin sağlığı, karakter gelişimi ve vatandaşlık eğitimi konusundaki sorumluluklarına dair bir vizyona ihtiyaçları var... Suriye’nin sadece Hıristiyan bir evden gelen güç unsurlarına ihtiyacı olduğu kesin. Genç Müslüman kadınları ev işleri için eğitirken, ‘küçük İslam kız kardeşlerimize Mesih’i sunmak için özel bir fırsat’ olduğunu hissettiler⁴⁹.”

Suriyeli kadınlar bu mesajlara karmaşık ve farklı şekillerde tepki gösterdi. Bu konuda yazılı kayıtlar seyrek; var olanlar da misyoner kaynaklarından gelmektedir ve çelişkilerle doludur. Genç kadınlar bazen özellikle dini içeriğe tepki gösterdiler; aşağıda göreceğimiz gibi, seküler içeriğe -ev bilimi ve ev ekonomisine yönelik olanlara bile- farklı tepkiler verdiler.

Aslında okullardaki dini eğitim, Müslüman öğrencilerde bile duyarlı bir etki yaratmıştır. Sidon Kız Okulu (Sidon Girls’ School-SGS) mezunlarından bazılarının 1939’da misyoner yayını *The Syria News Quarterly* için yaptıkları yorumlar bu açıdan anlamlıdır. Bu makalede yazar, okul mezunlarının ‘izlenimlerini, fikirlerini ve görüşlerini’ bir araya getirmiştir. İki ‘Hıristiyan olmayan (non-Christian)’ kız şöyle yazdı:

Sidon Kız Okulunun kızlarının hem Kutsal Kitap çalışmalarından hem de okulun atmosferinden edindiğimiz kendi etik fikirlerimizden oluşan çok iyi bir dini altyapıya sahip olduğunu düşünüyorum... Bu, yaşam yolumla ilgili olarak çok büyük bir başarıdır; çünkü beni Tanrı’ya yaklaştıracak bir yol bulmak, yaptığım, hissettiğim, düşündüğüm ve söylediğim her şeyde bana son derece yardımcı olmaktadır.

Sidon Kız Okulu’ndaki dini eğitim büyük fayda sağlamaktadır... Okulun dini öğretme biçimi, büyük karakteri göstermeye ve tanıtmaya çalışıyor. [aynen]⁵⁰.

Bu ifadelerle ilgili olarak dikkat edilmesi gereken birkaç ilginç husus vardır. Birincisi, en azından lise sonrası düzeyde misyoner eğitimcilerin dikkatlerini giderek kadınlar için daha pratik ve profesyonel odaklı bir eğitime yönelttikleri 1939 gibi geç bir tarihte bile, dini eğitimin kız çocuklarının misyon eğitiminde hala temel olarak algılanmasıdır. Bu makaleyi kaleme alan öğretmenin bu ifadeleri ve kızların ‘Hıristiyan olmayan’ kimliklerini vurgulaması manidardır. ‘Öğrencilerin ruhani yaşamının geliştirilmesi’, ‘misyon okullarının girişiminin kalbinde’ yer almaya devam etmiştir⁵¹. Bu yorumların bir diğer ilginç yönü ise

48 Minutes of a meeting, SMR 498/1, July 30, 1920

49 Irene Teagarden, ‘Home economics in Syria’, *Women and Missions*. 6:9 (December 1929), 342, 344.

50 Lois Wilson, ‘Through the eyes of our graduates’, *Syria News Quarterly* 9:3 (April 1939), 16.

51 ‘Tripoli Girls’ School’, *Syria News Quarterly* 10 :2 (January 1940), 11.

öğrencilerin okullardaki eğitimlerinin dini yönünü vurgulamayı seçmeleri ve bunu büyük bir ‘başarı’, ‘en büyük yardım’ ve ‘büyük fayda’ olarak tasvir etmeleridir⁵².

Bu yorumlar, misyonerlerin okullar aracılığıyla Hıristiyan ideallerini ve değerlerini yayma çabalarına verilen bir tür tepkiyi göstermektedir. Dini mesaja bazen direnildiğini gösteren bir başka tür kanıt daha mevcuttur. Aşağıda üç olayı anlattıktan sonra misyonerlerin tepkileri, yorumları ve Suriyelilerin direnişinin doğası hakkında bazı sorular soracağım.

Birden fazla örnekte, kız çocukları veya ebeveynleri, okullardaki Hıristiyan dini ayinlerine ve dini eğitime zorunlu olarak katılmaya itiraz etmiştir. Gerçekten de, yukarıda alıntılanan ‘Hıristiyan olmayan’ öğrencilerden biri, Sidon Girls School-SGS’deki dini eğitimin ‘büyük faydalarından’ bahsederken, çocukların ‘kendi dinlerini bırakıp İncil’i takip etmeye eğilimli olacakları’ korkusuyla ‘bazılarının buna karşı çıktığını’ da belirtmektedir⁵³.

The Syria News Quarterly’de anlatılan bir olayda, “okula girmeye en hevesli” iki Müslüman öğrencinin babası⁵⁴, kilise ayinlerinden ve İncil derslerinden muaf tutulmalarını istedi. Yanıt ‘tabii ki muaf tutulamazlar’ oldu. Bir süre sonra muhalefeti aşıldığında, sonunda isteksizce razı olduğunda misyonerler bunu ‘gerçek bir zafer’ olarak ilan ettiler⁵⁵.

1936 yılında, AJC’nin müdürü Winnifred Shannon, ‘şapelimizde her zaman gurur duyduğumuz ortak ibadet ruhunun tamamen yok olmak üzere olduğunu’ bildirmiştir. Yahudi öğrencilerin de katıldığı Müslüman öğrenciler ‘katılmama (non-participation)’ eylemi yaptı. Bu durum birkaç hafta sürmüş ve okulda ‘gergin bir atmosfer’ ve gerginlik yaratmıştır. Sonunda, diye yazıyor Shannon, öğrenciler şikâyetlerini dile getirmek için bir araya çağrıldıklarında, ‘sadece var olmadıklarını gördüklerinde, ortaya çıkan sıcak dostluk neredeyse önceki haftaların gerginliğine değdi’⁵⁶.

Winnifred Shannon da üçüncü olayı aktarıyor. 1926 yılında ASG’de öğretmenlik yaparken, *Women and Missions*’da okulun sponsorluğunda düzenlenen ve ülkenin dört bir yanındaki farklı okullardan kızların katıldığı büyük bir kız konferansı hakkında rapor verdi. Katılımcı okullardan bazılarındaki Müslüman kızlar, konferansın dini olup olmadığını ve Müslümanların kutsal ayı Ramazan’a denk geldiği için katılmaları halinde oruç tutup tutamayacaklarını sordular. Müdürler, konferansın ruhunun ‘ağırlıklı olarak Hıristiyan’ olacağını ve kızlar katılırsa ‘elbette’ oruç tutmayacaklarını söylediler⁵⁷.

Bu olaylar bir arada ele alındığında, Hıristiyan misyoner okullarındaki Müslüman kızların dini kimliği meselesinin bazı karmaşık yönleri ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan,

52 Misyonerler, Müslüman öğrencilerinin ‘dini konulara olan ilgileri’ hakkında sıklıkla olumlu yorumlarda bulunmuşlardır. Winnifred Shannon, “‘Syrian Girls’ conference”, *Women and Missions* 3 :9 (December 1926), 349.

53 A.g.e.

54 Yazar tarafından ‘çok katı ve bağınaz bir Müslüman’ olarak tanımlanmıştır.

55 Report on the American School for Girls in *Syria News Quarterly* 10: 2, January 1940, 8.

56 Twelvth [aynen] Annual Report of the American Junior College for Women, 1936–1937, Shannon Papers, PA, RG 165–2–3.

57 Shannon, ‘‘Syrian Girls’’ conference’, 348

öğrenciler bazen İslam ve toplumsal cinsiyet hakkında, şüphesiz okullarda aktarılan olumsuz, basitleştirilmiş tutumları içselleştirmişlerdir. Örneğin bir öğrenci şu yorumu yaptı: “Eyvah! Müslüman inancına sahip biz kızların önünde ne büyük bir engel var.” “Yolumuza çıkan pek çok engel yüzünden hayallerimizi gerçekleştirmeyi pek düşünmüyoruz.”⁵⁸. Öte yandan, katılmama eyleminde okula karşı aktif olarak kolektif eylem örgütleyen -hatta Yahudi öğrencilerle birleşecek kadar- öğrenciler, misyoner katılığına karşı agresif bir şekilde dini kimliklerini savunuyor gibi görünüyordular. Misyonerlerin bu meydan okumalara karşı görünüşte nazik bir sertlik ve zafer söylemine rağmen, bu referansların kaynaklara dağılmış olarak bulunması (ve bunlar tek olaylar değildir), sadece misyoner mesajının değil, aynı zamanda mesaja içkin temel güç ilişkilerinin de devam eden belirli bir çekişmesine işaret etmektedir. Örneğin, yukarıda anlatılan grev sırasında okul yönetiminin, kendi otoritesini göstermek ve öğrencilerin kararlılığını zayıflatmak için değilse, öğrencileri şikayetlerini tartışmak üzere bir araya çağırılmadan önce neden iki hafta boyunca gerginliğin birikmesine izin verdiği merak ediliyor.

Bu üç olayda da misyonerler, çatışmaları daha çok açıklığa kavuşturulması ya da yönlendirilmesi gereken yanlış anlamalar olarak ve kendilerini de hassasiyetleri yatıştırma konusunda ahlaki açıdan galip olarak tasvir etmektedirler. Bu farklı olaylarda Müslüman öğrencilerin ve/veya ebeveynlerinin misyoner otoritesine görünürde boyun eğmeleri de misyonerlerin güç iddialarının bir başka tezahürü olabilir. Babaları ayinlere ve Kutsal Kitap çalışmalarına katılmalarından rahatsız olan kızlar, okula gitmeyi çok istiyordu. Bu faaliyetlerdeki gerçek Hıristiyan içeriği hakkında ne hissettiklerini bilmiyoruz, ancak açıkça görülüyor ki, eğitim almanın bedeli misyonerlerin bu konudaki iradesine boyun eğmeye zorlanmaktı (belki nazikçe, ama yine de bir tür zorlamaydı). En azından 1940’ların başına kadar, orta dereceli okulların tüm öğrencilerin kilise ayinlerine katılmalarını zorunlu kılma politikası değişmeden kalmıştır⁵⁹. Genç kadınların iyi bir eğitim alma yönündeki güçlü arzuları, din değiştirmenin bu arka kapı biçimine tabi tutulmalarıyla rehin alındı⁶⁰.

Genç Müslüman kadınların Misyon okullarına devam ederken dini kimliklerinden vazgeçemedikleri açıktır. Ve ironik bir şekilde, misyon okullarına devam etmek ve Hıristiyan ayinlerine ve İncil çalışmalarına katılmaya zorlanmak, kendi kimliklerini savunmaları ve otoriteye meydan okumayı denemeleri için bir teşvik sağlamış olabilir. Yine de İslam hakkındaki olumsuz, basmakalıp önyargıların içselleştirilmesi, diğer genç kadınların kendi hayatlarına ve kendilerine açık olan olasılıklara ilişkin değerlendirmelerine sızmış ve onları renklendirmiştir.

58 Wilson (adı açıklanmayan bir öğrenciden alıntı), ‘Through the eyes of our graduates’, 15.

59 Annie J. Glockler, ‘American School for Girls’, *Syria News Quarterly* 12:1 (October 1941), 27.

60 Elbette ‘kendi ayağıyla oy verme’ meselesi gündeme getirilebilir: yani kızların babası onları misyoner olmayan başka bir okula kaydettirebilirdi. Ancak, eğer bir kişi kızları için en iyi eğitimi almak istiyorsa, söz konusu bağımsızlık öncesi dönemde bunu sağlayan misyon okullarıydı (ve buna Protestan olmayan rakipler de dahildir).

Karakter Eğitimi, İdeal Kadınlık ve Profesyonellik

Peki ya misyonerlik eğitiminin bir diğer amacı olan ‘karakter’ inşası ve genç kadınların ‘en onaylanmış modern şekilde’ çocuk yetiştirmeleri için eğitilmelerinin amacı neydi⁶¹? Misyonerler, bu konuda çok karışık mesajlar gönderdiler ve bu mesajlar uygun şekilde alındı. Misyonerler, kız öğrencilere “Ev ekonomisi” eğitimi yoluyla ‘Mesih’i sunmaya (present Christ)’ çalışırken, aynı zamanda iş dünyasına ve hemşirelik gibi mesleklere girmeleri için eğiterek kadınların faaliyetlerini ‘genişletmek (widening)’ için çalışıyorlardı⁶². AJC (American Junior Collage)’nin kurulmasına karar veren komite, kadın misyon eğitimindeki farklı vurgu ve yaklaşımlardaki gerilimleri kabul etmiş, ancak bunun kaynağını genç kadınların kendileri olarak belirlemiş ve raporlarında “yüksek öğrenim arzusunun büyük ölçüde faydacı olduğu” uyarısında bulunmuştur. “Kızlar, bilgiyi kendi iyiliği için istemekten ziyade profesyonel hayata hazırlık peşindedir. Yükseköğrenim için bir başka arzu da özgürlük günlerini uzatma ve kısıtlama ve inzivayı erteleme isteğidir”.⁶³ Ortaokullarda genç kadınlara verdikleri eğitim yoluyla umutlar, arzular, beklentiler ve rol modelleri yaratmada kendi rollerinin farkında değil gibi görünüyorlar.

Her ne kadar orijinal misyon hedefleri ‘modern’ anneler ve geleceğin örnek vatandaşlarını yaratmak olsa da belli ki çok sayıda genç kadın karakter inşasına ilişkin mesajı farklı şekilde tercüme etti. Birçoğu ev kadını olmayı arzuladı ve mesajı içselleştirdi. SGS mezunlarından biri, okuldaki ‘kulübe sistemi’ hakkında uzun uzadıya konuştu; bu sistemde on kızdan oluşan bir grup ve bir ev annesi, ‘kulübedeki yaşamın mümkün olduğunca bir aile grubununki gibi olması’ ve ‘kendi ev yaşamları için bir ideal’ sağlaması düşüncesiyle bir kulübede birlikte yaşıyordu⁶⁴. Mezun olan öğrenci, sistemin önemine dikkat çekerek, “çünkü birçoğumuz iyi ev yönetimi konusunda en ufak bir fikrin olmadığı [ve] karşılıklı sorumlulukların bulunmadığı evlerden geliyoruz” dedi⁶⁵.

Yine aynı makalede, seçilen mezunların (toplam 20 kişi) mezuniyet sonrasında ne yaptıklarına dair bilgiler de yer almaktadır. Mezunlardan yüzde 20’lik bir azınlığın evli olması ve %70’inin öğretmenlik, hemşirelik veya benzeri alanlarda çalışıyor olması ya da lise sonrası (post-secondary) eğitim almış olması dikkat çekicidir⁶⁶. SGS’nin ev ekonomisi alanında uzmanlaştığı düşünüldüğünde bu durum özellikle ilginçtir. Aslında, misyoner eğitim sisteminden geçen azımsanmayacak sayıda genç kadın, yerel müfredatın dışında

61 ‘Standing on their own feet’, 330.

62 Lanice Paton Dana, ‘Reconstruction problems in Syria’, *Woman’s Work for Woman* 35 :11 (1920), 243.

63 A.g.e., 9-10.

64 Teagarden, ‘Home economics’, 344.

65 Wilson, ‘Through the eyes of our graduates’, 14. Misyonerlerin Suriyeli ‘ev hayatı’ hakkındaki olumsuz tutumları hakkında daha fazla bilgi için bkz. Fleischmann, ‘ “Our Moslem sisters” ’, 315. Bu yorumun tonu, misyoner kaynaklarında Suriyeli evlerle ilgili olarak rastlanan sürekli ve devamlı yorumlarla o kadar paralellik gösteriyor ki, bundan iki şeyden biri (ya da her ikisi) çıkarılabilir: kızların gerçekten de bu konudaki misyoner söylemini (discourse) özümstedikleri ve içselleştirdikleri ve/veya makalenin yazarının kelimeleri bu kızın ağzına yerleştirdiği.

66 A.g.e., 13-14.

farklı bir tür ‘karakter inşası (character building)’ deneyimledi. Örneklerden biri, SGS ve AJC’nin önde gelen mezunlarından Dr. Jamal Karam Harfouche, AUB Tıp Fakültesi’nin ilk kadın mezunlarından biriydi (1941’de) ve nihayetinde AUB’nin Halk Sağlığı Okulu’ndaki Halk Sağlığı Uygulama Bölümü’nün başkanı oldu. Yüksekökol müdürü tıp fakültesine girmesi konusunda cesaretini kırmıştı, ama o direndi. Deneyimiyle ilgili yorumları öğretici: ‘Ortak eğitim (Co-education), karakter geliştirici bir deneyim ve rafine edici bir süreçti... Kendime güvenmeyi ve güçlü bir kararlılık duygusu geliştirmeyi öğrendim⁶⁷.

Misyonerler karakter inşası konusunda kendilerine pay çıkarabilirlerdi, ancak ironik olan, misyoner kadınların eğitim sistemi aracılığıyla yaratmaya çalıştıkları modern ev kadınlarından farklı türde karakterler için rol modeller sağlamış olmalarıdır. Örneğin Dr. Harfouche, doktor olmak için ilham kaynağı olarak (bekar) misyoner bir doktor olan Mary Eddy’den bahsetmiştir⁶⁸. Misyon okullarındaki eğitimcilerin çoğu, bağımsız hayatlar yaşayan ve profesyonel işlerle uğraşan bekâr kadınlardı. “Kadınların misyonerlik hayatındaki aktif konumu, Müslüman Ortadoğu’daki kız kardeşlerinin konumuyla keskin bir tezat oluşturuyordu... Erkeklerin mesleki ve sosyal yaşamına [ve] aynı zamanda toplumsal çabalarına dahil olan... bu başı açık işçilerin varlığı, kadınların toplumdaki yerine ilişkin eski kavramların aşınmasına hizmet edebilirdi.”⁶⁹ Gördüğümüz gibi, misyon okullarında eğitim gören pek çok genç kadın eğitimlerini doktor, öğretmen, hemşire ya da sosyal hizmet uzmanı olmaya yöneltti.

Milliyetçilik ve Kültürsüzleşme (Deculturation)

Amerikalı misyonerler ve diğer sempatican gözlemci ve yazarlar tarafından savaş sonrası Suriye’deki gelişmeler hakkında dile getirilen ve ironik bir not düşen ortak bir tema, misyonerlerin aslında teşvik ettikleri Batılı eğitimler ve Batılı yöntemlerin benimsenmesine eşlik eden kültürsüzleşme sürecinden duydukları endişe, hatta buna düpedüz karşı çıkmalarıydı⁷⁰. Bu misyonerlerden bazıları, bu süreçteki kendi rolleri ile kaygıları arasındaki çelişkileri algılayamamış görünmektedir. 1920’de bir gözlemci, “Tüm ülke Anglo-Amerikan etkisiyle oldukça bal peteğine dönmüş durumda” diyordu⁷¹. Kültürsüzleşme (veya ‘milliyetsizleşme (denationalization)’⁷²) ile ilgili korkular, Misyon’un ‘hizmet’ ve vatandaşlık eğitimi çabaları ve bu alanlardaki çaba ve enerjilerinin boşa gittiğini görmeleriyle ilişkilendirilmiştir⁷³. Göç ve göçün Suriye toplumu ve kültürü üzerinde yaratacağı etkiye

67 Sabri, quoting Dr Harfouche, in *Pioneering Profiles*, 174–5.

68 A.g.e., 173.

69 DeNovo, *American Interests*, 12.

70 (Aslında bu tür endişeler I. Dünya Savaşı’ndan önce de dile getiriliyordu). SGS, on dokuzuncu yüzyılın sonlarındaki ilk yıllarında, okulda İngilizce öğretmeme ve kızların "Avrupa zevk ve alışkanlıklarını edinmeden öğretmen olarak evlerine daha kolay dönebilmeleri için taşra köylerindeki yerli geleneklerin standardına" uymalarını sağlama politikasını benimsemiştir. ‘ (Jessup, *Women of the Arabs*, 98).

71 Margaret McGilvary, *The Dawn of a New Era in Syria* (New York, Revell, 1920), 44.

72 Jessup, misyoner arkadaşlarından Dr. DeForest’in şu sözlerini aktarıyor: “Bu Arap çocuklarını milliyetçilikten uzaklaştırmama gerekliliğini hep aklımızda tuttuk”. (Jessup, *Women of the Arabs*, 82).

73 Brown, misyonerler için ‘gerçek sınavlardan’ ve büyük cesaret kırıcı durumlardan birinin, genç erkekler için ‘dua ettikten ve uğraştıktan’ sonra göç etmeleri olduğunu belirtmektedir. (Brown, *Hundred Years*,

ilişkin kaygılar dile getirilmiştir:

Bu durum Suriye toplumunun mahvolduğunu kanıtlıyor [diye yazmış bir misyoner]. Suriyeli erkek ve kadınların en iyileri, kendi ülkelerini daha az arzu edilen unsurlara ve yabancı sömürücülere bırakarak diğer ülkelere yerleşecek. Başka bir deyişle, Suriye'deki misyon okulları ve kolejler Amerikan vatandaşları yetiştiriyor ... Suriyeliler dışında her şey ve ana ülkedeki yumruyu mayalaması gereken maya enerjisini başka yönler harcıyor ... Yabancı eğitimciler muhteşem dünya vatandaşları yetiştiriyor ancak siyasi ve dini koşullar Suriye'nin bundan gerektiği gibi faydalanmasını engelliyor⁷⁴.

Bu kaygının bir sonucu da bir tür Arap milliyetçiliğini teşvik etmeleriydi. Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde misyonerlerin milliyetçiliğe ilişkin tutumları, onu ilişkilendirdikleri olumlu çağrışımlar açısından açıklayıcıdır; onlar için milliyetçilik topluma hizmet, toplumsal ilerleme, özverili ve inşacı bir ruh anlamına geliyordu. Savaş sonrası Suriye hakkında yazan bir misyoner şöyle diyor: “Daha da umut verici olan yenilenen ulusal birlik ruhudur... Arapça konuşan tüm bu halklar sonunda bölünmemiş bir Suriye oluşturmaya yardımcı olabilirlerse gelecek için büyük bir umut var... Eğer bu başarılabilirse, bu, eğitim yoluyla ulusal bilincin ve ulusal vicdanın yeniden canlandırılması sayesinde olacaktır⁷⁵. Misyon eğitiminin bir parçası da milliyetçilik, ulusal vicdan ve hizmet arasında bilinçli bir bağ kurmaktır. Misyonerler, seküler ideolojileri (eğer milliyetçilik bir ideoloji olarak kabul edilebilirse) dini mesajlarıyla ilişkilendirmelerinde herhangi bir çelişki algılamış görünmüyorlar. Gerçekten de AJC başkanı tarafından kaleme alınan bir tür misyon bildirisinde örneklendiği gibi, din ve ülke arasındaki bağlantıyı bilinçli bir şekilde kurmuşlardır: “Kolejin sorumluluğu, [öğrencileri] ülkelerinin manevi ve sosyal ihtiyaçlarına ve bu ihtiyaçların karşılanmasında üstlenebilecekleri role ilişkin vizyonlarını netleştirmeye yönlendirmektir.”⁷⁶

Misyonerlerin kendileri, Suriyeli kız öğrenciler arasında ‘milliyetçi kıpırdanmalar’ ve ‘Arapça ve ulusal öneme sahip şeylere daha fazla ilgi’ olduğuna dair kanıtlar sunmaktadır⁷⁷. Bu gelişme hakkında olumlu yazılar yazdılar ve bunu kadınların ilerlemesi, hizmeti ve özgürleşmesiyle ilişkilendirdiler. Winnifred Shannon, AJC öğrencilerinin yazları katıldıkları köy iyileştirme çalışmalarını anlatırken, “Bu yaz bu ülkelerde gerçek bir güç ortaya çıkacak ve bu güç olması gereken yerden, yani ülkenin kendi insanlarından gelecek... Bu çok cesaret verici” diyor. Daha sonra bir grup öğrenci, mezun ve öğretim üyesinin 1935 yılında

998–9).

74 McGilvary, *Story of Our Syria Mission*, 17.

75 Dana, ‘Reconstruction problems in Syria’, 243. İlginç bir şekilde, ‘Suriye’yi ‘Toroslardan Süveyş Kanalı’na kadar uzanan’ bir ülke olarak tanımlıyor. Bu dönem öncesinde ve sırasında Avrupalılar tarafından Maşrık’ın bölünmesi konusunda yapılan çelişkili ve bazen gizli anlaşmalar (Sykes-Picot, Balfour Deklarasyonu, Husayn-McMahon yazışmaları) göz önüne alındığında, Arap milliyetçiliğinin geleceği konusunda ancak bir Amerikalı bu türden sınırsız bir iyimserlik ifade edebilirdi.

76 W. A. Stolfus, ‘The American Junior College for Women’, *Syria News Quarterly* 10:3 (April 1939), 13.

77 Shannon papers, Twelfth [aynen] *Annual Report of the American Junior College for Women*, PA, RG 165–2–3.

İstanbul’da toplanan Uluslararası Kadın Kongresi’ne katıldığından bahseder. “Kadınların dünya çapındaki başarıları, bu genç kadınlara büyük başarı kapıları açtı; Arap milliyetçiliği ruhunu daha aktif bir şekilde alevlendirdi.”⁷⁸. AJC ile ilgili bir makalede bir misyoner, AJC öğrencileri tarafından mahallelerinde kadınlar ve çocuklar için işletilen yerel bir toplum okulu olan Mahalle Evi (Neighborhood House)’nden bahsediyor. ‘Giderek daha fazla kızımız ülkelerinin ihtiyaçları konusunda uyanıyor ve arka kapımızdakinden daha iyi bir laboratuvar bulunamaz’⁷⁹.

Ülkesine ve toplumuna hizmet kavramının Suriyeli genç kadınlarda yankı bulduğu açık; bu kadınlar hem hizmet odaklı mesleklere hem de okul veya iş yoluyla toplumsal çalışmalara dahil olarak karşılık verdi. Ancak yoruma açık bırakılan şey nedensel unsurdur: Bu milliyetçi etkiyi yaratan misyonerlik etkisi miydi, yoksa bu genç kadınlar misyon eğitimlerinin de bir parçası olduğu daha geniş siyasi, sosyal ve kültürel akımların bir parçası mıydı?

Sonuç

Misyonerlerle karşılaşmanın ve özellikle de misyon eğitiminin kadınlar üzerinde ne tür bir etkisi olduğunu sormak belki de soruyu formüle etmenin en uygun yolu değildir. Genel olarak Ortadoğu’da büyük bir dönüşümün yaşandığı bir dönemde Suriye toplumundaki değişimin yönü üzerinde etkili olmak üzere -sosyal, ekonomik, kültürel, tarihsel- pek çok faktör bir araya geldi. Birbiriyle örtüşen toplulukların -Hıristiyan ya da Müslüman, Suriyeli ya da Ortadoğulu- bir parçası olan kadınlar, bu değişimleri pek çok farklı şekilde deneyimlemiştir. Sonuç olarak, eğitime erişim, sınıf, aile tutumları, ekonomik durum ve bireysel deneyimlerin tümü etkinin niteliğini belirlemede rol oynamıştır. Misyon eğitimi, birbirine bağlı, birbiriyle bağlantılı birçok faktörden biriydi. Yine de eğitim konusunun pek çok kadının hayatının gidişatı açısından çok önemli olduğu ve benlik ve kimlik algılarının şekillenmesinde ufuk açıcı bir rol oynadığı açıktır. Birçoğu misyon kurumlarında (AJC ve BCW dahil) eğitim görmüş olan İngiliz Mandası dönemi kadınlarıyla yaptığım sözlü tarih görüşmelerinde, tartışmayı seçtikleri ilk ve en önemli konu eğitimleri oldu⁸⁰. Bunların büyük ölçüde misyon kurumları tarafından sağlanmış olması önemlidir.

Bu makalede, başladığım sorulara bir yanıt bulmuş gibi davranmıyorum. Daha ziyade, elimizdeki kaynaklar bize Suriyeli kadınların misyon eğitimi yoluyla aldıkları sosyo-kültürel, dini ve hatta siyasi etkilerin bazı türlerini hem içselleştirdiklerine hem de yittiklerine dair ipuçları ve işaretler veriyor. Aldıkları mesajı kendi özel durumlarına uyacak şekilde yeniden yorumladılar. Kendi seslerinden daha doğrudan kanıtlar bulunana kadar,

78 Shannon papers, letters to her family, June 10 and 26, 1933; PA RG 165-2-2; 1934-35 Tenth Annual Report of the American Junior College for Women, PA RG 165-2-3.

79 Helen Naundorf, ‘American Junior College for Women’, *Syria News Quarterly* 12:1 (October 1941), 23.

80 Filistinli kadın hareketinin tarihini yazdığım için başlangıçta (safça) sadece siyasi ya da örgütsel katılımları hakkında bilgi almakla ilgileniyordum. Araştırmamın ilk aşamalarında onların fark ettiği bir şeyi fark etmemiştim: siyasallaşma, milliyetçilik, benlik duygusu ve eğitim arasındaki önemli bağlantıları. Bknz: Ellen L. Fleischmann, ‘Crossing the boundaries of history: exploring oral history in researching Palestinian women in the Mandate period’, *Women’s History Review* 5:3 (1996), 351-71.

bu sonuçlar geçici olarak kalmalıdır. Bu sesleri bulmanın yanı sıra, bu araştırma projesi için gerekli olan bir diğer görev de bu kültürel diyalogun diğer tarafının, yani Amerikalı Protestan misyoner kadınların çelişkilerine ve deneyimlerine daha yakından bakmaktır. Misyonerlik mesajının Suriyeli kadınlar tarafından farklı yorumlanmasının nedeninin, bu büyük değişim döneminde kişisel dönüşümler yaşayan misyoner kadın eğitimciler arasındaki iç çelişkilerle ilgili olduğu ve bu çelişkilerin şüphesiz kendi cinsiyetçi benlik ve kimlik algılarını da etkilediği düşünülebilir. Bunun bir kısmı Suriyeli kadınlarla yaptıkları çalışmalara da yansımış olmalı⁸¹.

Kaynakça:

L. Tibawi, *American Interests in Syria: 1800–1901: a study of educational, literary and religious work* (London, Oxford University Press, 1966).

Albert Hourani, *History of the Arab Peoples* (Cambridge, Harvard University Press, 1991).

Arthur Judson Brown, *One Hundred Years: 'History of the Foreign Missionary work of the Presbyterian Church in the US', with some account of countries, peoples and problems of modern missions* (New York, Revell, 1936).

Edward Hooker, *Memoir of Mrs Sarah Lanman Smith, late of the Mission in Syria, under the Direction of the American Board of Commissioners for Foreign Missions* (Boston, Perkins & Marvin, 1939).

Ellen L. Fleischmann, ‘“Our Moslem sisters”: women of Greater Syria in the eyes of American Protestant missionary women’, *Islam and Christian–Muslim Relations* 9:3 (1998).

Fatma Hassan al-Sayegh, ‘American women missionaries in the Gulf: agents for cultural change’, *Islam and Christian–Muslim Relations* 9:3 (1998).

Fay Afaf Kanafani, *Nadia: captive of hope: memoir of an Arab woman* (Armonk NY/London, M. E. Sharpe, 1999).

Fiona Bowie, Deborah Kirkwood & Shirley Ardener (Eds), *Women and Missions, Past and Present: historical and anthropological perspectives* (Oxford, Berg, 1993).

James Nicol, *An Outline History of the American Junior College for Women and the Beirut College for Women* (unpublished manuscript, 1956).

John A. DeNovo, *American Interests and Policies in the Middle East, 1900–1939* (Minneapolis, University of Minnesota Press, 1963).

Judith E. Tucker, ‘Women in the Middle East and North Africa: the nineteenth and

81 Bu konuya "Müslüman Kız Kardeşlerimiz (Our Moslem sisters)" başlıklı yazımda kısaca değinmiştim, ancak bu düşündürücü konu üzerinde daha fazla çalışma yapılması gerekiyor.

twentieth centuries,' in: Guity Nashat & Judith E. Tucker (Eds), *Women in the Middle East and North Africa: restoring women to history* (Bloomington, Indiana University Press, 1999).

Margaret M. Scherer, 'Standing on their own feet', *Women and Missions* 7:9 (December 1930).

Margaret McGilvary, *Story of Our Syria Mission* (New York, Board of Foreign Missions Presbyterian Church of the US, 1920).

Marie Aziz Sabri, *Pioneering Profiles: Beirut College for Women* (Beirut, Khayat, 1967).

Mary Taylor Huber & Nancy C. Lutkehaus, 'Introduction: gendered missions at home and abroad,' in: idem (Eds), *Gender Missions: women and men in missionary discourse and practice* (Ann Arbor, University of Michigan Press, 1999).

Patricia R. Hill, *The World Their Household: the American women's foreign mission movement and cultural transformation, 1870-1920* (Ann Arbor, University of Michigan Press, 1985).

Rev. Henry Harris Jessup, *The Women of the Arabs* (New York, Dodd & Mead, 1873).

T. A. Beidelman, *Colonial Evangelism: socio-cultural study of an East African mission at the grassroots* (Bloomington, Indiana University Press, 1982).

Edith Hanania, 'Access of Arab women to higher education', in *Arab Women and Education, Institute for Women's Studies in the Arab World* (Beirut, Beirut University College, 1980).

Isaac Riley, *Syrian Home-life, from Materials Furnished by Rev. Henry Harris Jessup* (New York, Dodd & Mead, 1874),

Irene Teagarden, 'Home economics in Syria', *Women and Missions*. 6:9 (December 1929).

Lois Wilson, 'Through the eyes of our graduates', *Syria News Quarterly* 9:3 (April 1939)

Annie J. Glockler, 'American School for Girls', *Syria News Quarterly* 12:1 (October 1941).

Lanice Paton Dana, 'Reconstruction problems in Syria', *Woman's Work for Woman* 35 :11 (1920)

Margaret McGilvary, *The Dawn of a New Era in Syria* (New York, Revell, 1920).

W. A. Stolfus, 'The American Junior College for Women', *Syria News Quarterly* 10:3 (April 1939).

Ellen L. Fleischmann, 'Crossing the boundaries of history: exploring oral history

in researching Palestinian women in the Mandate period', *Women's History Review* 5:3 (1996).

Yazar Hakkında:

Dr. Ellen Fleischmann 1998 yılında Tarih Bölümü'ne Orta Doğu tarihçisi olarak gelmiştir. Bölümün tüm Orta Doğu tarihi derslerini ve Dünyada Batı dersini vermiştir. Araştırma alanları, 19. yüzyılda başlayıp 20. yüzyıla kadar devam eden milliyetçilik, sömürgecilik, feminizm ve toplumsal değişim güçlerinin Orta Doğulu orta sınıf kadın ve erkeklerin yaşamlarında meydana getirdiği dönüşümlere odaklanmıştır. Giderek artan bir şekilde, Ortadoğulu kadınların yaşamlarının yörelerini şekillendiren ulus ötesi ve karşılıklı kültürlerarası etkileşimlerle ilgilenmektedir. Halen 1860-1940'lar arasında Büyük Suriye'de Ortadoğulu kadınlar ve Amerikalı Protestan misyonerler arasındaki karşılıklı sosyal, kültürel, siyasi ve dini karşılaşmalar hakkında bir kitap üzerinde çalışmaktadır. Kendisini Orta Doğu, Avrupa ve ABD'deki arşivlere götüren çalışmaları Fulbright, NEH, Presbiteryen Tarih Derneği, Modern Doğu Araştırmaları Merkezi (Berlin), Norveç Araştırma Konseyi ve Dayton Üniversitesi'nin araştırma burslarıyla desteklenmiştir. Dr. Fleischmann, 2013 yılında Beşeri Bilimler alanındaki altıncı Mezunlar Kürsüsü sahibi olmuştur.